

Litteratur og Kritik.

E. Erslev, Om de glubende Dyrs Undergang i Nørrejylland. Kjøbenhavn, 1871. (32 SS.)

Den lille Bog giver paa en Maade mere, end dens Tittel lover, thi hverken holder den sig til Nørrejylland alene, eller den dvæler ene ved Dyrenes Undergang, men Grunden til, at den dog bærer den ovenfor anførte mere begrænsede Tittel, er vel den, at Forf. kun har fundet meget faa Efterretninger om de glubende Dyrs Forekomst og Udbredelse her i Landet i ældre Tider (det vil sige i Tider, som ligge mer end halvandet hundrede Aar forud for os) og derfor med Rette har indset, at det ikke gik an at kalde Afhandlingen: de glubende Dyrs Historie i Danmark. Et saadant Arbejde vilde sikkert have krævet langvarige og besværlige Undersøgelser, men det vilde ogsaa have været ganske anderledes lønnende end det nu foreliggende, thi saa vist som det er, at de glubende Dyrs Historie er „et ikke uvigtigt Blad i Kulturhistorien“ (S 30), saa vist er det ogsaa, at Hovedsagen bliver at faa Oplysninger om disse Dyrs Udbredelse her i deres Velmagtsdage, medens det bliver af helt underordnet Betydning, naar det sidste af dem har maattet lade sit Liv; det er som Masse betragtet, at de have Krav paa vor Opmærksomhed, og ikke de enkelte Dyr, som i Ny og Næ have vist sig paa Jyllands Heder og i dets Skove.

De glubende Dyr, som Forf. omtaler som forekommende i Danmark (3: Landene vest for Øresund) i den historiske Tid, ere Lossen, Bjørnen, Ulven og Vildsvinet¹⁾. Jeg skal

¹⁾ Man har ikke nogen Sikkerhed for, at Vildkatten har levet her i den historiske Tid (S. 4). Hammerich, Danmark under Adelsvælden IV. 194, nævner den vel blandt de Dyr, der „i Ska-

nu med Hensyn til hvert af disse Dyr knytte enkelte Bemærkninger og Tilføjelser til Forf.s Meddelelser.

Lossen er kun meget sparsomt omtalt i vore historiske Beretninger, ja synes næsten slet ikke at være nævnet, thi det, at et eneste Dyr blev skudt 1689 paa Grænsen mellem Nørrejylland og Sønderjylland (S. 5), kan, da det tilmed berettes som en stor Mærkværdighed, ikke oplyse noget, lige saa lidt som det ene Exemplar, der nogle Aar tidligere skal være truffet paa Øen Møen, hvor det efter Fortællerens Mening muligt kan være kommen fra et strandet Skib¹⁾ eller maaske paa en mere naturlig Maade.

Mosefund have tilstrækkeligt godtgjort, at Bjørnen har opholdt sig i Danmark i Oldtiden, „noget, som vor Historie kun meget dunkelt antyder for den ældste Tids Vedkommende“²⁾. Denne Udtalelse, skjønt modsat Forf.s Mening, fremstiller vistnok Sagen paa den simpleste og mest sanddru Maade, thi Forsøgene paa at bevise, at Bjørnen har færdedes i vore Skove i den historiske Tid, ere hidtil ikke lykkedes og kunne det vel heller ikke nogensinde. Det er ikke meget, man har at støtte sig til, naar man vil føre dette

rer“ strejfede gennem Landet i Midten af det 17de Aarhundrede, men de Kilder, som han synes at have brugt, give ham næppe Medhold heri.

¹⁾ I Resens Atlas (Uldallske Mskrsaml. Fol. Nr. 186) hedder det (III. 108): „Tum et lynx qvoqve apud promontorium visus est. Sed credo, eum ex fracta navi casu qvodam huc appulisse“. (Efter velvillig Meddelelse.) Saxo taler i en af sine sidste Bøger om en Mand, som kom til Valdemar I, bevæbnet med et Jagtspyd, „som han plejede at bruge paa Tigerjagt“ (qvo tigres occupandi consuetudinem habebat, p. 897). Vedel (Overs. S. 484) og Stephanius (Notæ uberiores p. 248) tænke herved paa Vildsvin, Suhm (Hist. af Danm. VII. 443; Saml. Skr. IX. 201) paa Losser. At Saxos „tigres“ have været Losser eller andre Dyr af Katteslægten, er vel rimeligst.

²⁾ J. Steenstrup, Tørvemosernes Bidrag til Kundskab om Landets forhistoriske Natur og Kultur (i Beretning om Landmandsforsamlingen i Kbhvn. 1869 S. 350). Bjørnens Forekomst her engang i Fortiden bevises ogsaa af Stednavne, s. Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. II. 94. Vedel Simonsen, Hagenskov S. 3.

Bevis; hvad J. F. W. Schlegel for et Par Menneskealdre siden anførte¹⁾, fremsattes omtrent uforandret den Dag i Dag (S. 6—8). Lad os prøve det. Jydske Lov (2, 36) siger: „Opføder man vilde Dyr, saa som Ulvehvalpe og Bjørnehvalpe, hvad Skade de gjøre, derfor skal den bøde fuldt, som opføder dem og har dem i Eje“ o. s. v. Akkurat samme Udtryk møder os imidlertid i Danske Lov (5—13—10), saa vi maa have Ret til at sige: enten var her Bjørne i Landet baade 1241 og 1683, eller ogsaa beviser Lovstedet aldeles intet. Selv om man vil indrømme — hvad der maaske næppe er Grund til²⁾ —, at Udtrykket i Jydske Lov ikke er laant fra Skaanske Lov, saa kan man dog ikke slaa en Streg over hele den skrevne eller uskrevne Lov, som gjaldt i Jylland før Jydske Lovs Vedtagelse, og hvis Udtryk som „staaende“ ere blevne optagne i denne Lov for senere efter 600 Aars Forløb at gaa over i den endnu større, som bærer Christian V's Navn. Naar det lod sig undgaa, foretog man ingen Forandringer med de gamle Udtryk, som ved Aarhundreders Praxis havde fæstet sig i Folkets Hukommelse, og der er al Sandsynlighed for, at det netop er gaaet saaledes med de Ord, vi her betragte³⁾. Men skydes deres Affattelsestid derved tilbage i en fjærn, ubestemmelig Tid, bevise de ikke andet om Bjørnen, end hvad Moserne lære os, — om de overhovedet bevise noget.

Det andet Argument hentes fra den saakaldte „Kong Valdemars Jordebog“ (1231), hvor det hedder, at paa Øen Gath findes Hjorte, Bjørne og Vildsvin⁴⁾. Gath er

¹⁾ Skand. Liter. Selsk. Skrifter 1806, II. 288—90.

²⁾ Jvfr. Stemann, Den danske Retshistorie S. 26.

³⁾ Naar Slesvigs gamle Stadsret, „der er halvhundrede Aar ældre end Jydske Lov“, istedenfor Ulve- og Bjørnehvalpe taler om Løver, Bjørne og Aber som de vilde Dyr, hvis Odelæggelser paa-drog deres Ejermænd Forpligtelse til Skadeserstatning, viser den vistnok derved sin yngre Oprindelse.

⁴⁾ Script. rer. Dan. VII. 532. Jvfr. Vidensk. Selsk. Skrifter, 5 Række, hist. og philos. Afd., IV. 193—94.

Godset Öhe ved Indløbet til Slien. Af den store Mængde Öer, som nævnes i „Jordebogen“, er Gath den eneste, hvorpaa der findes Bjørne, og det uagtet den, vel at mærke, er en af de allermindste, i sin længste Udstrækning ikke en halv Mil lang¹⁾. Hvis altsaa Angivelsen er rigtig, maa Öen have været en Slags Dyrehave, og Stedets hele Betydning som Bevissted for Bjørnenes Forekomst i Danmark i det 13de Aarhundrede er derved reduceret til intet, thi hvem har vel tvivlet om, at man kunde have tamme eller fredede Bjørne her?²⁾ Hvis man ikke vil antage, at Öen ved Hegn har været skilt i flere Dele, lader det sig desuden ikke nægte, at Angivelsen ikke er saa lidt mistænkelig, naar den lader de tre Arter af Dyr leve sammen paa en saadan Smule Ö; den ene af dem, Hjortene, maatte da snart høre op at existere, med mindre der stadigt førtes nye derover, og det vilde dog røbe en næsten utrolig Omhyggelighed for at varetage Bjørnenes Bedste, om man opfødte dem med Hjortekjød.

Naar endelig Saxo i sin Sagnhistorie omtaler Bjørne, viser det ikke, at de ogsaa vare her i den egentlig historiske Tid, men naar man vil finde dette bevist af hans Maade at fortælle paa, nemlig derat, at han ikke ytrer nogen Forundring over at berette om disse Dyrs Forekomst her, er man gaaet et godt Stykke videre, end ædruelig Kritik tør indlade sig paa. Det er altid misligt at uddrage Slutninger af, at

¹⁾ Se Kaartet (tab. IV) i Antiquar. Tidsskr. 1846—48.

²⁾ I Juli 1655 skriver den svenske Resident i Helsingør, at Hoffet adspirerer Nederländeren Kornelius Tromp blandt andet ved Sæl-hunde- og Bjørnejagter. Becker, Saml. t. Frederik III's Hist. I. 64. Saafrømt Beretningen er rigtig, hvad der vel er lidt tvivlsomt, og der ikke er Tale om Skaane, maa man vel altsaa dengang have haft fredede Bjørne her i Landet, hvad der maaske ogsaa lader sig udlede af Tüntzers nedenfor anførte Skrift (I. 28), hvor der siges, at de i „disse Lande“ enkelte Steder opfødtes i Bjørne-gaarde. I Midten af det 17de Aarhundrede havde man i England saadanne Bjørnegaarde, hvor der holdtes Bjørnekampe (The quarterly review CXXX. 305). 1707 saa man i Kjøbenhavn en Kamp mellem en Bjørn og en Hest. Bircherods Dagbøger ved Molbech S. 525.

noget, som vi vente at finde, fattes, men naar vi ikke engang ere berettigede til at vente det, er det ganske umuligt at tillægge Tavsheden nogen Vægt. I nærværende Tilfælde maa man — forudsat, at man ikke gaar ud fra en urigtig Forestilling om, at Nutidens Forstandsretning svarer til hine Tiders i ganske andre Retninger gaaende aandelige Udvikling, — indrømme, at der ikke er nogensomhelst Berettigelse til at opstille den Fordring, at Saxo skulde lægge sin Forbavselse for Dagen over, at der i længst forsvundne Tider fandtes Bjørne her, hvis de, da han levede, vare udryddede.

Det Dyr, ved hvis Skjæbne Forf. dvæler længst, er Ulven, og det er ikke underligt, thi af de udryddede glubende Dyr, som i den historiske Tid have bjemsøgt vort Fædreland, er det ikke blot det farligste, men ogsaa det, som senest har maattet fortrække. Men særligt med Hensyn til dette Dyr er det dog, at man maa beklage, at han ikke har stillet sig paa et mere historisk Standpunkt til Undersøgelsen og ikke heller ved en hensigtsmæssig Ordning af Stoffet gjort dette let overseeligt¹⁾. Det er derfor ikke gjort overflødigt at udtale det Haab, at en Historiker vil paatage sig Opgaven at skrive de danske Ulves Historie. For ret at forstaa Forskjellen mellem Fortid og Nutid maa ogsaa denne Side af Sagen opklares; enhver vil let indse, hvilken vidt forskjellig Kolorit Livet faar, enten Ulvens Tuden lyder i Vinternatten, eller Dampvognens Piben skingrer gjennem Luften.

At Ulvene i gamle Dage have haft Ophold ikke alene i Jylland, men ogsaa paa de danske Øer, lader sig saa meget mindre betvivle, som Stedsnavne godtgjøre det²⁾, og de skriftlige Efterretninger maaske antyde det samme³⁾. Men

¹⁾ Den sidste Mangel synes at hidrøre fra, at de fleste ældre Efterretninger ere meddelte Forf. af andre, tildels efter Skriftets paa-begyndte Trykning.

²⁾ I Rønninge Sogn, Aasum Herred, i Fyen findes de saakaldte Ulvegravsagre. Bendz, Efterretninger om Rønninge og Rolfsted Sogne S. 130.

³⁾ Frode Fredegodes Lev (Saxo p. 247-48), at der ved Siden af hver

Jylland har dog været deres egentlige Tumbleplads, og der ville vi ogsaa opfriske nogle af deres Spor¹⁾.

„Det er en gammel lagttagelse“, siger Forf. (S. 23—24). „at Ulvene følge med Hærene, og at de tiltage meget i de Aaringer, i hvilke Indbyggerne ikke ret kunne sysle med Fredens Gjerninger“, og ved at anvende denne almindeligt anerkjendte Regel ogsaa paa vore hjemlige Forhold, ville vi se, at den fuldkommen holder Stik²⁾. Medens vi i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede — thi om den foregaaende Tid ser jeg mig ligesom Forf. ude af Stand til at meddele noget — træffe Ulven i Vejles nærmeste Omegn³⁾, skal det under Frederik I's Regjering være lykkedes Jyderne nogenlunde at faa Bugt med den⁴⁾. Men saa kom Borgerkrigen med dens opbrændte Herregaarde og ødelagte Bøndergods, og de tro Følgesvende, Rovdyrene, udebleve ikke heller⁵⁾. De mange

Tyv skulde hænges en Ulv, man, som Suhm bemærker (Kiøbh. Selsk. Skrifter VIII. 37), have beroet paa en betydelig Udbredelse af Ulvene over hele Landet, hvis den er kommen til Anvendelse overalt i Danmark. Baden, Smaa Aftandll. I. 380, har derimod læst Hvitfeld (S. 513; jvfr. Scr. rer. Dan. VI. 531) meget flygtigt, naar han tror, at det Sted godtgjør, at der var Ulve i Sjælland paa Valdemar Atterdags Tid. Det er kun Formodning af Suhm (XIII. 339). Vigtigere for os er den Efterretning, at Christiern II 1513 ophævede Ulveskatten for Sjælland (Allen, De tre nord. Rigers Hist. 1497—1536 II. 533), og man vil derfor næppe kunne give Fr. Suedorff Ret, naar han siger (Saml. Skr. II. 82), at Jylland er den eneste Provins, hvor Ulvene have opholdt sig.

- ¹⁾ I det følgende er kun ganske undtagelsesvis medtaget de af Forf. fremdragne Oplysninger. Det er kun spredte Bidrag, jeg giver, og det er ikke min Skyld, om Supplementet i Omfang maaske overgaar det Skrift, hvortil det knytter sig.
- ²⁾ Epidemiske Sygdomme blandt Ulvene kunne ogsaa bevirke deres periodiske Forsvinden, s. Morgenbladet (norsk) 15. Okt. 1871 (Nr. 285 A).
- ³⁾ Wegener, Efterr. om A. S. Vedel, 2. Udg., S. 16, 22.
- ⁴⁾ Kvartalskr. Orion II. 91. Mon det er andet end Gisning, støttet ene paa Slanges Udtryk (Forf. S. 10)?
- ⁵⁾ Se Forf. S. 9—10. Ordene i Recessen af 1558: „Dog skal Ulvejagt blive ved Magt“ (Kold. Rosenvinge, Gamle Love IV. 285) vise forøvrigt, at Bestemmelsen om den fri Ulvejagt ikke var ny lige-

Aar, som nu fulgte, uden at Landet saa nogen Fjende trænge ind over Grænserne eller indre Ufred herske, maa aller have tjent til at formindske Antallet paa Ulvene¹⁾, men i Løbet af lidt over 30 Aar faa vi saa til Gjengjæld ikke mindre end tre til fire fjendtlige Indfald, og med dem følge da igjen Ulvene, i broderlig Forening med Hungersnød og Pest. I Begyndelsen synes det, som om Hertugdømmerne vare de Landsdele, som mest besværedes af de slemme Gjæster. Paa Landdagen 1650 indkom der Klager fra Landbefolkningen med Bøn om, at der maatte blive afholdt en almindelig Jagt, et Ønske, som fandt en ivrig Talsmand i Statholderen Christian Rantzau. Stænderne gik da ogsaa ind derpaa, og Forordningen af 25. Sept. paabød Afholdelsen af en almindelig Ulvejagt til December, naar Frosten var indtraadt, og fremdeles hvert Aar til samme Tid. Overdreven Iver vistis der imidlertid ikke, ikke engang af Jagtembedsmændene, og Statholderens Breve til Kongen indeholde bitre Beklagelser herover; alle hans egne Anstrængelser og Foranstaltninger og Kongens Befalinger bleve temmelig frugtesløse overfor den almindelige Lunkenhed²⁾. Endnu i mange Aar maatte Be-

som denne Jagt f. Ex. heller ikke er nævnt i det aabne Brev af 1. Avg. 1532 (Dsk. Mag. IV. 285—86), som indeholder Indskrænkninger i Jagtfriheden. Selv om der dengang kun fandtes faa Ulve, kan Tavsheden dog ikke forklares som en Følge af, at de vare saa faa, at de rent vare forglemte.

¹⁾ En i Kjøbenhavn 1632 udkommen „Huszholdnings Calender“ siger, at „Ulvemaaned“ begynder 3 Dage før Martini; men Udtrykket maa ikke opfattes som et Tegn paa Dyrenes Almindelighed, da det næppe har været brugt her i Landet, men kun er en Oversættelse, saaledes som det ogsaa antydes i Bogen, af det i Tydskland brugte Ord „Wolfsmonat“.

²⁾ Se især C. Ketelsen, Unsere ehemaligen Wolfsjagden, i Volksbuch f. 1845 f. Schlesw., Holst. u. Lauenb., hrsg. v. K. L. Biernatzki S. 30 ff. Jvfr. Christiani, Gesch. der Herzogth. Schlesw. u. Holst. unter d. Oldenburg. Hause IV. 79—80 (jfr. III. 244). A. Ipsen, Die alten Landtage der Herzogth. Schlesw.-Holst. S. 262. Samml. Schlesw.-Holst. gemeinschaftl. Verordnungen S. 638—39. A. Niemann, Forststatistik der dänischen Staaten (Altona 1809) S. 232.

hoerne plages, før de fik Udyrene formindskede i Antal i væsentlig Grad¹⁾.

I Landet nord for Kongeaaen lader det til, at man først noget senere ret er kommen til at føle Ulvenes foruroligende Overhaandtagen²⁾. Polakken Johan Chrysostomus Passek, som var her inde 1659 med den polske Hjelpehær, fortæller i sine Memoirer, at her kun findes faa Ulve, da der er en Lov, som byder, at, saasnaart en Ulv viser sig et Sted, skulle alle omkringboende forfølge den, til de faa den dræbt. Naar det er sket, faas den ikke, men hænges i en stærk Jærnkjæde op i en høj Galge eller et Træ og bliver hængende der, til Knoklerne af sig selv falde ned³⁾. Men der er to Ting, som gjør, at man ikke ubetinget tør fæste Lid til Passeks Fortælling om Ulvenes Faatallighed. Før det første var han fra et Land, som altid har udmærket sig ved en overflødig Rigdom paa denne Slags Dyr, og hvis han har anlagt polsk Maalestok ved sin Bedømmelse, hvad der er rimeligt nok, kan det ikke undre os, at han kommer til et for Danmark gunstigt Resultat. Dernæst har han faaet et altfor overdrevent Indtryk af vort Fædrelands Lidenhed, og hvorledes dette kan indvirke paa hans Forestilling om Rovdyrenes Mængde, vil ses af følgende Udtalelse af ham: „De (Ulvene) have alene Adgang til det store Vildt (i Jylland) over den smalle Landtange mellem Havene (ø: gennem Slesvig), en anden Vej gives der ikke for dem, thi paa den ene Side omskylles dette Land af det baltiske Hav, paa den anden af Oceanet, og tilsøs kunde de kun komme, naar de i Danzig for god Betaling lejede et Skib af Hr. Borgmesteren⁴⁾. Men hvor

¹⁾ 1671 siger Holger Jacobæus, at der i Holsten (ø: Slesvig) findes mange Ulve. Suhms Nye Saml. III. 176.

²⁾ Den Formerelse, som Krigen 1625—29 bevirkede, var kun forbigaaende, se Forf. S. 10.

³⁾ Denkwürdigkeiten des Johann Chrysostomus Passek, deutsch hrsg. v. G. A. Stenzel (Breslau 1838) S. 13.

⁴⁾ Et andet Exempel paa Passeks Opfattelse af vort Lands ringe Udstrækning er det, naar han siger, at man i Jylland ej har

smal end Sønderjylland er, er det dog klart, at det er mer end bredt nok til, at Dyr kunde trænge ind igjennem det. Man tør saaledes næppe tillægge Passeks Vidnesbyrd nogen stor Vægt, og den Bekræftelse af det, som ved første Øjekast synes at kunne hentes fra de bekjendte, omtrent samtidige, større Beskrivelser af Danmark, er næppe mer end tilsyneladende, da deres Tavshed med Hensyn til skadelige Dyr lige saa godt lader sig skrive paa deres misforstaaede Patriotismes Regning, der i andre Retninger lader deres Fantasi bygge glimrende Skikkelser, kun lidet svarende til den tarvelige Virkelighed¹⁾.

Gjennem hele den sidste Halvdel af det 17de Aarhundrede gaar Danmark stærkt tilbage baade med Hensyn til Folkemængde og Velstand²⁾. Det var gyldne Dage for Ulvene; rundt omkring i Jylland træffe vi dem. Den strænge Vinter 1673—74 gjorde dem dristigere end sædvanlig, og jævnlig overfaldt de Bøndernes Fæhuse³⁾. Tilsidst blev det for galt, og 1677 udnævnte Kongen Johan Täsentzer til Ulvejæger i Jylland og Slesvig. Det var en Tysker, maaske en Sachser, og toges Hensyn til de Følelser, han udtalte for de Dyr, som det blev hans Livsopgave at forfølge, var Valget udmærket, thi han erklærede sig for deres „Ærkefjende“. Om det har været Mangel paa Dygtighed eller Mangel paa Held, der var Skyld i, at det ikke lykkedes ham at overvælde sine Fjender, skal jeg lade være usagt; ni Aar senere høre vi ham klage over den megen Møje og de store Omkostninger, han til ingen Nytte har anvendt, og, mismodig over sit Vanheld, haabe et lykkeligere Udfald for andre⁴⁾. Ødelæggelsen af Ulvene var dengang Gjenstand

Agerhøns, „weil sie sehr einfältig sind, vor jeder Kleinigkeit erschrecken und im Meere ertrinken“ (S. 14).

¹⁾ Jvfr. Hammerich, Danmark under Adelsvælden IV. 208.

²⁾ Se Hist. Tidsskr. IV. 7. Hist. Tidsskr. 3 R. II. 33—35. F. Hansen, Forandringerne i Priserne S. 83. Scharling, Pengenes synkende Værdi S. 290.

³⁾ Bircherods Dagbøger S. 150.

⁴⁾ Se hans Skrift: Der Dianen hohe und niedere Jagt Geheimnusz,

for manges Ønsker, og derfor optraadte ogsaa adskillige Projektmagere i den Retning. Saaledes skriver Jægermester Hans Mogensen Arenfeld fra Ry d. 30. Oktbr. 1683 til Overjægermesteren, Grev Konrad Reventlow, om en Person, som angiver, at han vil lægge Ulvene øde; „men jeg tvivler paa, at han det kan præstere, eftersom han det aldrig haver set, ikke heller haver fanget nogen Ulv tilforn, men han haver nok læst det. De 12 Skytter, han udi hans Memorial skriver om, skal nok være det fornemste af hans Anslag, at han dermed kunde ride om og fixere Bonden noget. Det vil nok gaa med hannem som den udi Frederiksborg, at han selv vilde fange Hjorte og rette dennem af at trække og staa for Skud¹⁾.

Paa samme Tid, som den nys nævnte Arenfeld med de til hans Raadighed staaende Midler førte Krig med Ulvene, saa at han d. 10. Jan. 1684 kunde mælde fra Skanderborg, at han i den Vinter havde fanget 24 af dem og nu var paa Rejsen i samme Øjemed til Vendsyssel²⁾, — paa samme Tid ansaa man det i Kjøbenhavn for nødvendigt at sende de betrængte Jyder Hjælp og lod en Overjæger og flere Jagtbetjente drage afsted, en Hjælp, som imidlertid ikke blev til nogen Nytte, da Jagtselskabet udstod saa haarde Lidelser ved Overfarten over Store Bælt, at det ikke blev i Stand til at udføre sit Hverv³⁾. Samme Dag, som det sidst nævnte Brev afsendes fra Skanderborg, skrev Jægermester Gerhard Brock-

3 Bind i Folio, Kopenh. 1682—89 (1. Bind med ontrykt Tittelblad og Aarstallet 1699). Hans Stemning mod Ulvene staar at læse II. 98; at han havde opholdt sig i Sachsen, fremgaar af I. 53 (jvfr. II. 8). I Jydske Registre kaldes han rigtignok J. Teutzer (Forf. S. 11), men det maa være samme Person som Forfatteren til det nævnte Skrift, og han maa da selv bedst kjende sit eget Navn.

¹⁾ Gehejmearkivet, Breve til Konrad Reventlow.

²⁾ Anf. Saml. I Vendsyssel var i Slutningen af Decbr. 1683 bleven anstillet Ulvejagt af Amtmanden Jørgen Skeel Due (Brev fra ham af 24. Decbr.).

³⁾ Bangs Saml. af nyttige og opbygg. Materier I. 28 ff.

dorff fra Skodborg, at han nu „atter“ i Løbet af 2 Dage havde fanget 7 gamle Ulve, og 2 Uger senere berettede han, at han i Farrisskov paa én Dag havde fanget 5 gamle Ulve og saaret 3 dødeligt, saa at han i den Vinter havde i sit Distrikt fanget 22 foruden dem, som vare skudte ved Lokkemaden, og inden Vinteren var forbi, var de ved Hjælp af Garn fangede Ulves Antal steget til 42¹⁾. Vi faa altsaa af disse Indberetninger det interessante Udbytte, at der i den ene Vinter 1683—84 er i Hans Arenfelds Distrikt, der maa have indbefattet den største Del af Jylland, bleven fanget mindst 24 og i Gerhard Brockdorffs Distrikt, den sydlige Del af Jylland og den nordlige Del af Slesvig, 42 Ulve, altsaa mindst 66 Ulve, foruden de skudte! Næste Vinter optog Brockdorff sin Virksomhed og rettede Opfordring til Overjægermesteren om at maatte faa et betydeligt Kvantum Hamp til Forfærdigelsen af nye og Istandsættelsen af gamle Jagtgarn²⁾ og andre Fangeredskaber³⁾. Paa denne Tid udgik der Befaling fra Kjøbenhavn om at oversende nogle levende Ulve, men medens Brockdorff lovede at gjøre sin bedste Flid uden, som det synes, at nære nogen Frygt for, at det ikke skulde lykkes ham at efterkomme Ordren, er det ret mærkeligt at høre Arenfeld i den Anledning skrive tilbage: „Eftersom her er ikkun fire eller fem Skove, som Ulve holder sig op udi, og endda gaar hele Uger forbi, at man dem aldrig uden to eller tre fornemmer, som strejfer igjennem, vilde jeg vel, at det maatte behage Eders Excellence, at Jægermester Brockdorff maatte og gjøre sit Bedste, om det mig skulde manqvere, at det dog endelig paa et Steds kunde gelinge⁴⁾“. Det lader dog næsten til, at han

¹⁾ Breve af 10. Jan, 24. Jan. og 23. Decbr. 1684.

²⁾ Breve af 20. og 23. Decbr. 1684, 26 Febr. 1685. Paa en eneste Jagt ved Varde fangede han 9 gamle Ulve, hvad der efter hans Beretning vakte saa meget større Forundring hos Egnens Beboere, som der aldrig tilforn var holdt Ulvejagt der. Brev af 23. Jan. 1686.

³⁾ Begge Breve af 25. Decbr. 1684.

har set Forholdene i et altfor gunstigt Lys, skjønt det maaske nok er gaaet i Nørrejylland som i Sønderjylland, hvor det udtrykkeligt siges af Brockdorff, at den store Udryddelse i Vinteren 1683—84 havde haft en meget kjendelig Indflydelse paa Ulvenes Mængde¹). Men at denne Tilbagegang ikke havde stort at sige, fremgaar i hvert Fald af det kongelige aabne Brev af 26de Decbr. 1685, hvorved Kongen, som havde bragt i Erfaring, at det var højligt fornødent, at Ulvejagten dreves med større Kraft end forhen, bød, at hans Jægermester frit skulde jage efter de nævnte Dyr overalt i Jylland med Understøttelse af Amtmændene, Proprietærerne, Bønderne og — Natmændsfolkene²). I de første Maaneder af Aaret 1686 træffe vi igjen Brockdorff i fuld Virksomhed³), og selv midt om Sommeren se vi hans Kollega i Jylland gaa paa Ulvejagt og fange adskillige Stykker, deriblandt et Dyr med 7 og to andre med 5 og 4 Unger⁴). Der var imidlertid indtruffen en Udlænding, som synes at have faaet det samme Hverv, som i sin Tid var givet Tüntzer, nemlig Just Campmann, der i de sidste Maaneder af Aaret 1685 gjennemrejste en stor Del af Jylland. Hans første Indberetning til Reventlow er fra Vejle (31. Okt.), den sidste fra dette Aar er fra Viborg (28. Decbr.). Overalt anstillede han Forfølgelser efter Ulvene, saa at han, da han d. 12. Decbr. mældte sin Ankomst til Randers, kunde indberette, at han paa Rejsen fra Vejle havde fanget 30 gamle Ulve, et Resultat, som dog ikke tilfredsstillede ham, men som han mente maatte undskyldes, da han endnu var ganske ubekjendt med Landet og med Befolkningens Sprog.

Ved temmelig udførligt at have dvælet ved disse Enkeltheder fra et Par Aar i Slutningen af det 17de Aarhundrede

¹) Brev af 19. Jan. 1685.

²) Jydske Registre XVIII. 127 b. Det er vel denne Forordning, som Brockdorff omtaler som formentlig saa gavalig (Breve af 23. Jan. og 3. Febr. 1686).

³) Breve af 6. Jan., 23. Jan. og 25. Febr. 1686.

⁴) Arenfeldts Brev er dateret Hals Ampt, d. 22. Juli 1686.

haaber jeg at have henledet Opmærksomheden paa, hvilke rige Oplysninger der ogsaa denne Sag betræffende lade sig vente ved en flittig Benyttelse af Gehejmearkivet, og skal for de nærmest paafølgende Aar blot bemærke, at Samlingen af Konrad Reventlows Breve sikkert ogsaa for deres Vedkommende maa kunne yde gode Bidrag, hvilke Tiden imidlertid ikke har tilladt mig at undersøge.

D. S. Decbr. 1688 udgik en Forordning om Ulvejagten (S. 10), som hvert Aar blev oplæst paa alle Tinge og fra alle Prædikestole i Jylland¹⁾, og det 18de Aarhundrede fortsatte sin Forgængers Bestræbelser baade i Sønderjylland og i Nørrejylland, baade syd og nord for Limfjorden²⁾. Efterhaanden som vi rykke længere ned i Tiden, sker der imidlertid en stor Forandring i vore Rovdyrs Stilling, thi da er det, at de blive Undtagelser, Enkeltheder. Noget bestemt Aar for denne Forandring lader sig naturligvis ikke paavise; i det højeste kan man tage et Decennium og sige: i det sker Overgangen, — hvis man ellers formaar det, thi der er flere Omstændigheder, som tyde paa, at Ulvestanden har været i jævn Tilbagegang lige siden Slutningen af det 17de Aarhundrede. Af Ytringer i 1ste og 4de Bind af Danske Atlas synes Forf. (S. 14) at ville drage den Slutning, at Omslaget maa være indtruffen i Tidsrummet 1763—68, men denne Slutning er for rask; der maa samles flere Kjendsgjeringer for at begrunde den. For da ogsaa at yde et lille Bidrag til Ulvestandens Historie i det 18de Aarhundrede skal jeg henvise til en Række Indberetninger fra Viborg Stift fra Aaret 1743³⁾, der oplyse, hvorledes forskjellige Egne af Stiftet vare plagede; fra mer end ét Sogn skrives om Ulve „i stor Overflødighed“. For enkelte Sognes eller Egenes Vedkommende have vi Fortællinger eller Sagn om, naar Ulvene forsvandt eller dog toge af i saadan Grad, at de saa at sige bleve usynlige und-

¹⁾ Fogtmans Reskriptsaml. II. 649.

²⁾ I Vendsyssel holdtes 1705 i Febr. en „lystig“ Ulvejagt, som Biskop Bircherod fortæller (Dagbøger S. 469).

³⁾ Kallske Saml., Fol., Nr. 61.

tagen ved enkelte ekstraordinære Lejligheder¹⁾. Ogsaa de maa samles. Foruden de almindelige Bemærkninger om Tilstanden i Slutningen af forrige Aarhundrede i samtidige Skrifter, som Forf. har fremdraget, bør vel endnu lægges Mærke til, at N. Jonge skriver 1777, at Ulve findes nu meget sjældent i Hederne, da de næsten ere ødelagte²⁾, og en lignende Udtalelse haves af Fr. Sneedorff fra hans Forelæsninger, holdte 1789—90³⁾.

Vilde man nu endelig have at vide, naar den sidste Ulv i Danmark omkom, maatte Spørgsmaalet vel egentlig omformes, saa at det kom til at lyde: naar den sidste danske Ulv blev dræbt; der er jo nemlig intet til Hinder for, at mange kunne være indvandrede, ligesaa lidt som det er umuligt, at vi endnu en skjøn Dag kunne læse i Aviserne, at Ulven grasserer i Jylland. Da det nu imidlertid ikke lader sig gjøre at skjelne Dyrene efter Nationaliteter, maa Undersøgelsen altsaa gaa ud paa at finde, om det saakaldte „sidste“ Stykke uventet har vist sig, efter at man i Aaringer har troet, at Arten var udryddet, eller om man nogenlunde stadigt har hørt, hvorledes dets Brødre have maattet bøde med Livet. Er det sidste Tilfældet, kan man antage, at det er dansk (skjønt sikkert er det ikke); hvis ikke, er det efter al Rimelighed fremmed og har da kun ringe Interesse for os. Ogsaa paa dette Punkt ser det næsten ud, som om Forf. mindre end tilbørligt har taget Hensyn til vigtigt og uvigtigt. Han samler med stor Vidtløftighed Efterretningerne om de tre „sidste“ Ulve — fra 1804, 1811 og 1813⁴⁾ —,

¹⁾ Saaledes skal Mejlgaard, da den 1752 (T. A. Becker, Danske Herregaarde 4. Bd.) tilfaldt Generalmajor v. Osten, have været haardt plaget af Ulve, men han fik dem til at forsvinde (Thiele, Danmarks Folkesagn I. 133). Skulde Ulvegravene (Forf. S. 13) skrive sig fra hans Tid? Jvfr. Saml. t. jydsk Hist. III. 22. — Endnu omtr. 1750 blev en hel Faareflok dræbt paa én Nat af Ulve i Raabjerg Sogn i Vendsyssel. Saml. t. jydsk Hist. III. 78.

²⁾ Jonge, Danmarks chorographiske Beskrivelse S. 391.

³⁾ Saul. Skr. II. 82.

⁴⁾ Forf. har ikke Ret, naar han tror, at det 1813 fældede Stykke

men tilføjer saa (S. 22 f.), at det ikke er rimeligt, at de have været hjemmehørende i Danmark. Skulle alle de Ulve tages med; som have opført Gjæsteroller her, saa bliver Listen nok noget længer og det „sidste“ Stykke efterfulgt af et „allersidste“. Mod Forf.s Antagelse, at den sidste Ulv skulde være fæddet 1813 tale allerede flere samtidige Ytringer. Saaledes siger Mandix 1813, at „Jagt efter Ulve er vel nu sjælden fornøden“¹⁾, hvilke Ord i det mindste vise, at han ikke er sikker paa, at Dyrene ikke mere forekomme. 1810 skriver Begtrup, at „Ulve gives endnu i Mejlgaards Skove“²⁾. 1816 hedder det, at der i Danmark af Dyreriget findes, men kun sjældent, Ulve³⁾. Og 1820 paastaar Niemann, at man ikke véd med Vished, om Jylland nu er frit for Ulve, og han fortæller flere Historier om Ulve, som ere dræbte der et Par Aar i Forvejen⁴⁾. Endelig har Dagpressen⁵⁾ fremdraget to Tilfælde fra 1829 og 1841. 7. Febr. 1829 skrives fra Vejle, at der i Gadbjerg Sogn er skudt en Ulv, „der var saa stor som en Bulbider og vejede mellem 8 og 9 Lpd.“⁶⁾. Oppe i Nærheden af Limfjorden skjød en Bonde i Suldrup Sogn tæt ved Hovedgaarden Albæk en Ulv i Marts 1841, da hans lille Datter havde underrettet ham om, at der nde ved et Aadsel af et Faar stod et Dyr, som hun endnu aldrig havde set Magen til. Han skal i Nibe have faaet udbetalt Præmien for skadelige Dyrs Udryddelse⁷⁾.

ikke før er bleven omtalt paa Tryk. Den bekjendte Turist H. Marryat omtaler det, skjønt med urigtigt Aarstal: „The last of the race was killed, in the year 1811, somewhere by Estvads-gaard in a forest near Skive“. Marryat, A residence in Jutland, the Danish island and Copenhagen, II. (London 1860) p. 191

¹⁾ Mandix, Haandb. i den danske Landvæsenret, 2. Udg., II. 281.

²⁾ Begtrup, Beskriv. over Agerdyrkingens Tilstand i Danmark VI. 94.

³⁾ S. B. Juul og Crou, Geographie over Kongeriget Danmark, Indledn. S. xi. Jvfr. dog S. 249.

⁴⁾ Niemann, Vaterländische Waldberichte S. 88.

⁵⁾ Fyens Stiftstid. 22. April 1871. Dags-Telegrafn 4. Maj 1871.

⁶⁾ Fyens Stifts Adresse-Avis 17. Febr. 1829.

⁷⁾ Aalborg Stiftstid. 19. og 20. Marts 1841.

Det vil næppe være undgaaet nogens Opmærksomhed, at den, der vil forfølge Ulvenes Spor, let ledes vild, og vi kunne være overbeviste om, at mange af de Dyr, der ere anførte som Ulve, kun have været store Hunde. Men det er vist umuligt at paavise, hvor der er en Fejltagelse, og overfor den, som stiller sig skeptisk til den hele Sag, maa man vist indskrænke sig til at indrømme hans Ret til at nære Tvivl, uden at man jo derfor selv behøver at være saa mistænksom.

Ad to Veje lader det sig tænke, at fremmede Ulve ere komne til Jylland, nemlig enten over Isen eller til Lands fra syd af (S. 23). Medens Forf. — ligesom tidligere J. J. F. Friis¹⁾ — anser det for sandsynligst, at de for største Delen ere dragne herop gennem Hertugdømmerne, er der andre, der holde paa Søvejen som den rimeligste, og det forekommer mig, uden at jeg tør udtale mig for det ene eller andet, at der er flere Omstændigheder, som nærmest tale for den sidste Anskuelse. Forf. anfører (S. 23) en gammel islandsk Beretning om, at Ulvene i en stærk Frost løb paa Isen mellem Norge og Danmark; ogsaa fra nyere Tider har man bestemte Exempler paa slige Overgange, saaledes 1740, da Kulden lod Ulve gaa fra Skaane til Sjælland²⁾, og Stedet, hvor Ulven fra 1841 — hvis det nu virkelig var en Ulv — dræbtes, tyder ikke heller paa, at den er kommen syd fra³⁾. Spørgsmaalet maa vistnok nærmest afgjøres ved at undersøge Forholdene i Jyllands sydlige Nabolande. Den Ombu, Forf. har anvendt for at komme efter Tidspunktet for Ulvenes Udryddelse i Jylland, har han ikke ofret paa Slesvig; medens han hist viser Uholdbarheden af den gamle Beretning, der sætter 1772 som Udryddelsesaaret, lader han her Niemanns Udsagn, at

¹⁾ Saml. t. jydsk Hist. I. 150.

²⁾ M. C. Hanow, Seltenheiten der Natur und Oekonomie, II. (Leipz. 1753) S. 690.

³⁾ Paa anf. St. i Aalborg Stiftstid. antages det ogsaa for rimeligst, at Dyret er kommet drivende paa et Istykke, og det er maaske netop det Dyr, der omtales i J. C. Schytte, Skanderborg Amt (1843) S. 608.

den sidste Ulv dræbtes 1778, uden videre staa ved Magt (S. 12, 15), og ligeledes gjentager han, at den sidste Ulv i Holsten blev set 1806 (S. 24). Men der er Grund til at være lidt forsigtig med at tage saadanne Tal for gode, især naar man, som Forf., medtager ogsaa indvandrede Dyr. Selve Niemann¹⁾ siger i alt Fald, at der efter Nøgles Sigende skal være set en Ulv i Skoven Krumland (Hütten Sogn) i Begyndelsen af dette Aarhundrede²⁾, og i Holsten, i Rendsborg Amt, hvor Ulvene havde været ganske udryddede, saa man dem atter i Slutningen af forrige Aarhundrede³⁾ (altsaa før Napoleons Krige) for ikke at slippe dem i de første ti Aar, og baade i Neumünster Amt og i Herskabet Breitenburg traf man dem endnu 1807⁴⁾. Maaske antyde disse Tal dog, at de Ulve, som Jylland husede i Begyndelsen af dette Aarhundrede, næppe have søgt herind fra Tyskland, om man nu overhovedet har Ret i at søge deres Hjemstavn udenfor Landets Grænser, hvad der jo ingenlunde er bevist.

Vil Ulvenes fremtidige Historiograf ogsaa samle Oplysninger om den Overtro, der knytte sig til disse Dyr, maa det vel anføres, hvad Henrik Rantzau fortæller, at deres Tænder ere gode til at befri Børn for Frygt og til at forøge Hestens Udholdenhed i Løb⁵⁾.

Forf. antager (S. 28), at Vildsvinene have været udryddede her i Landet paa Frederik II's Tid, da vi erfare, at denne Konge fik sin Svigerfader Hertug Ulrik af Meklenborg til 1580 at sende flere Stykker herind, og at han noget senere skriver, at han „nogle Aar forleden med stor Bekost-

¹⁾ Vaterländ. Waldberichte S. 527.

²⁾ K. Aagaard, Beskriv. over Tørning Lehn (1815) S. 216, beretter, at der for 40 Aar siden var mange Ulve der i Eggen, og 1777 omtaler Jonge, Danm.s chorograph. Beskriv. S. 796, Ulve som forekommende i Slesvig. Strængt taget modsige dog ingen af disse Efterretninger den, der sætter 1778 som Grænsen.

³⁾ Schleswig-Holstein Provinzialberichte 1797, II. 232—34.

⁴⁾ Niemann, Forststatistik d. dän. Staaten S. 232. Kvartalsskr. Orion II. 91.

⁵⁾ H. Ranzovii Diarium sive Calendarium Romanum, oeconomicum,

ning har forskrevet nogle Vildsvin, paa det at dette Vildt igjen maatte være at bekomme i Jylland⁴. En anden ret mærkelig Oplysning, som synes bestemt at pege i samme Retning, lader sig hente fra et Brev, tilskrevet samme Konge 1567 af hans Søster, Kurfyrstinden af Sachsen, der var bleven meget betænkelig over, at Kurfyrsten efter Anmodning sendte ham nogle Vildsvin, da det syntes hende ilde at besaa det kjære Fædreland med slige skadelige Dyr, som fremkaldte saa ynkelige Klager fra Befolkningen i Sachsen; men hun trøstede sig dog med det Haab, at hendes Broder vilde anbringe Dyrene paa en Ø, hvor de ikke kunde afstedkomme Ulykker¹). Saafrømt nu disse Vidnesbyrd virkelig godtgjøre, at Vildsvinene have været udryddede — hvor længe, siges ikke —, til Frederik II atter indførte dem²),

ecclesiasticum, astronomicum et fere perpetuum (1593) p. 82. — Skulde nogen undre sig over, hvad det er for Dyr, Niels Svansø omtaler (omtr. 1550) under Benævnelsen „cornigeri lupi“ (Suhms Nye Saml. I. 333), tjener til Underretning, at det sidste Ord er en Fejl for „cervi“ (se Originalen i Gl. kgl. Saml. Fol. Nr. 719).

¹) K. v. Weber, Anna Churfürstin zu Sachsen (Leipz. 1865) S. 260.

²) Ganske uden Tvivl om Rigtigheden heraf er jeg ikke. I Efteraaret 1559 træffe vi nemlig Universitetets Rektor og en anden af Professorerne paa „Svinejagt“ ved Knardrup (Rørdam, Univers. Hist. 1537—1621 I. 659, hvor der maa sættes et Komma mellem „Rektor“ og „Mester Hans Albretsen“, da ikke denne, men M. Jakob Bording dengang var Rektor). Universitetets lærde Historieskriver antager, at der rimeligvis menes Indfangelsen af Oldensvinene i Klosterets Skove; men det lader sig ikke nægte, at det gjør et lidt underligt Indtryk, at se to af de højlærde deltage i en saadan Idræt, skjønt man derfor ikke tør paastaa, at det er umuligt. Ved at antage, at Jagten har været efter Vildsvin, vilde denne Indvending vistnok falde bort, og med Aars-tiden vilde Antagelsen ogsaa passe, da Vildsvinene ere fedest i November Maaned (Den oeconomicke Correspondent VI. (1822) S. 257), men derimod vilde paa den anden Side stride de ovenfor anførte Udsagn, der tyde paa, at Dyrene paa den Tid have været udryddede. Der bliver da intet andet for end, idet man overlader den endelige Afgjørelse til Fremtiden, at holde sig til Rørdams Forklaring. Dog maa Svinejagten i saa Fald

faar man et godt Begreb om disse Dyrs bekjendte Frugtbarhed ved at høre, at de allerede i Slutningen af Aarhundredet fandtes i stor Rigdom i Jylland¹⁾, og denne Rigdom synes at have holdt sig langt ned i de følgende Tider. Ogsaa paa Sjælland fandtes Dyrene i ikke ringe Mængde, i det mindste i Slutningen af det 17de Aarhundrede, hvorom Vidnesbyrd afgives af Christian V's Jæger²⁾. Dette Vildt sattes der saa

snarest henføres til Vinterens Begyndelse (Regnskabet angiver ikke heller nogen Tid), eller ogsaa har det kun været de til Slagtning bestemte Dyr, som bleve drevne hjem, thi vel omtales der i et Sagn, at Svinene dreves hjem ved Høsttid (Thiele, Folkesagn I. 292), men rigtigere er sikkert Forholdet opfattet i den engelske Gjengivelse, som lader det ske, da „the winter drew nigh“ (Marryat, A residence in Jutland etc. II. 98), ligesom Peder Hegelund i sine utrykte Dagbogsoptegnelser fra Slutningen af det 16de Aarhundrede omtaler, at Svinene dreves ud paa Olden i Slutningen af September og hjem i den første Halvdel af December (1571, 24. Sept.; 1573, 29. Sept., 3. og 13. Decbr.). Et lidt afvigende Vidnesbyrd er bleven mig paavist i Linnæi Skånska Resa (Stockh. 1751) S. 407, hvor det hedder, at Svin ere i Skoven paa Olden fra Frostens Begyndelse til Juletid. — Tilføjes maa dog endnu, at den Betydning, som er lagt i Frederik II's Ord, at han har forskrevet Vildsvin, for at dette Vildt „igjen maatte være at bekomme i Jylland“, betydelig formindskes, naar man lægger Mærke til, at han kun taler om Jylland og slet ikke berører Sjælland, og forsaavidt man vilde mene, at han, hvis de fandtes her, ikke „med stor Bekostning“ havde behøvet at hente dem langvejs fra, fortjener det at fremhæves, at der i Holsten bevisligt fandtes Vildsvin i Midten af Aarhundredet, s. Jahrbücher f. d. Landeskunde der Herzogth. Schlesw., Holst. u. Lauenb. I. 427. (1523 blev Nicolaus Rantzau dræbt af et Vildsvin, ifølge Hofman, Danske Adelsmænd I. tab. 1 ad pag. 71; det er vel sket i Holsten.) Kongen maa da have haft sine Grunde, hvorfor han ikke tyede til nærmeste Sted. Kurfyrstinde Amas Ord have derfor større Vægt.

¹⁾ Jonas Koldingensis, Danie descriptio nova (1594) p. 78. Samme Ord i Henr. Rantzaus Beskrivelse (1597) i Westphalen, Monum. ined. rer. German. I. 60 og i Pontani Rerum Danicar. historia (1631) p. 359.

²⁾ Tage-Register Königs Christian des Fünften S. 272. N. hist. Tidsskr. I. 508, 527, 528. Jvfr. (Molesworth,) An account of Den-

stor Pris paa, at man meget ivrigt søgte at hindre dets Undergang. Paa samme Tid som Jægermestrene under den nys nævnte Konge give Indberetning om, hvad de have udrettet til Ulvenes Undergang, anmode de om at maatte erholde Foder for at holde Vildsvinene i Live om Vinteren¹). Skinkerne og Hovederne bleve røgede og oversendte til Hoffet i Kjøbenhavn, ja flere Gange sendtes de endogsaa som Foræringer til den augustenborgske Hertug Ernst Gynther²).

Efterhaanden aftog dog Dyrenes Mængde. Ligesaa lidt som Forf. ser jeg mig i Stand til at angive, naar deres Ophor paa Sjælland indtraf, men i Jylland vare de dog endnu 1762 tilstede i et saadant Antal, at Ejeren af Matrup kunde love hvert Aar at sende et Vildsvinehoved til Kjøbenhavn. Der siges, at den strænge Vinter 1788 skal have været Hovedaarsagen til deres Undergang³), og 1801 skal det sidste Stykke være bleven skudt (S. 28)⁴).

C. F. Bricka.

mark as it was in the year 1692 (Lond. 1694) p. 9, 33. (At der i sin Tid fandtes Vildsvin i Fyn, ses af Vedel Simonsen, Odense I. 2. 14.)

¹) Se Brevene til K. Reventlow, 10. Jan. 1684 fra Arenfeld og 25. Febr. 1686 fra Brockdorff.

²) Breve fra Brockdorff af 24. Nov. 1683 og 26. Nov. 1685.

³) Kvartalskr. Orion II. 90—91. I de ovenfor nævnte Indberetninger fra Viborg Stift fra 1743 er kun liden Tale om Vildsvin. Jvfr. Saml. t. jydsk Hist. III. 20. 1747 hedder det: „I Jylland finder man Vildsvin i Skanderborgs og Silkeborgs Skove“. B. Roque, Dannemarks Forlystelser I. 15. 1777 skriver Jonge (Dann.s chorograph. Beskriv.), at nogle faa Vildsvin findes hist og her i Jylland (S. 391), hvorimod Slesvig har Overflodighed paa dem (S. 796). Begtrup, Agerdyrkingens Tilstand VI. 94, omtaler 1810, at „Vildsvin gaves for 40 Aar siden i Rugaards og Mejlgaards Skove“. — I Holsten begyndte man i Slutningen af Aarhundredet atter at se Spor af dem, efter at de i en Række af Aar havde været usynlige. Schlesw. Holst. Provincialber. 1797, II. 233.

⁴) Juul og Cron, Geogr. ov. Danmark, nævner vel endnu 1816 Vildsvin som forekommende her i Landet (Indledn. S. xi), men Bogen omfatter ogsaa Helsten.
